

azonban szükségét látunk még is. A vérszopó nyerekedők mindent elfoglalnak, s mindent úgy adnak éktelen áron, a mint nekik tetszik. A papiros pénzt vetik okul. De a féketlen telhetetlenség az ezüst pénzt is annyi sommában meghúzná a szegényen.

Tartson Isten jó egészségben, boldog állapotban.

Ápolgásd ezután is
Pest. Januárnak 10. napján 1807.

Alázatos Hiv Tisztelődöt
a szegény Révait mp.

(Másolat; száma: 43.)

Közli: HELLEBRANT ÁRPÁD.

HÁROM LEVÉL KAZINCZYTÓL, EGY KAZINCZYHOZ.

Az alábbi négy, eddig ismeretlen levelet a budapesti ref. theol. akadémia Ráday-könyvtárában 1922 december havában találtam. Mind a négy eredeti. Az első különös figyelmet érdemel azért is, mert Kazinczynak Szemere Pálhoz írott levelei között ez a legelső. Írásakor személyesen még nem ismerte Szemerét. A levélírára Szemerének a Hazai Tudósítások Toldalékjában megjelent *Észrevételek Arcadiáról* c. cikke adott alkalmat, melyben az *Arcadia* szó értelmezésében «Széphalom érzékeny Urá»-nak álláspontján, széleskörű irodalmi tájékozottsággal, fejtegeti a debreceni kritikasterek által félreértett szó jelentését. Igen figyelemreméltók Kazinczynak Szemeréhez intézett buzdító, lelkesítő szavai, dicsérvén, magasztalván az ifju költő előtt az írói, költői pálya tiszta jutalmát. A második levélben Kazinczynak hat olyan leveléről van szó, amelyek közül Szemere csak négyet kapott meg. (A négy levél tartalmát röviden el is mondja Szemere.) Ez a hat levél a Kazinczy-irodalomban, tudtommal, mind máig ismeretlen. Az eddig kiadott levelezésben nem találom. Fülkutatása meg fogja érdemelni a fáradságot. A harmadik, finomgyöngédséggel írott levél Szemere feleségéhez van intézve. A negyedik levélben említett Richter (Fülöp Antal) nevű festőről Kazinczy gyakorta ír leveleiben (v. ö. XX. k. 622. l.).

I. Kazinczy Ferenc — Szemere Pálhoz.

[1807. apr. 20.]

Szemere Pálnak Kazinczy Ferencz
szíves barátságát.

Mingyárt akkor, midőn Uram Öcsémnek a' Mélt. Lónyai Gábor Ur megtiszteltetésére írt verseit az újságlevelekben olvasám, láttam azt, hogy ez a' feljelenés nem közönséges jelenés, 's nagyot reménylettem Literatúrának, melly művelőket gyakorta kap ugyan, és sokakat, de hívatlanokat. Sajnáltam azután, hogy a' kedves szózat nem hallatta magát, 's elszomo-

rodtam hogy hallgát. De az Arcadiára tett észrevételek felderítették elcsüggedésemet; Literaturánknak most még többet reménylek mint az első megszömlálásra — az nem egy félénken lépő Ifjú', hanem egy ért 's lépéseit bizva tévő fiatal deli férjfi' hágdosása. Áldom azon kedvetlen pillantást, mellyben a' Debreczeni kritikasterek ellen kiköltem; nem *csak* azért, hogy magamról két immorális és csúnya tett gyanúját elhárítsam, hanem azért *is*, hogy azokat a' villámlövellő Urakat magoknak isméretekre vezéreljem, és sok tisztelt nevű Iróinkat a' tőlök való rettegéstől megszabadítsam, mert hiszen nekik Virág és Kis sem jó poéták, jó Írók. Az idoloclastaság nem kedves munka, de tiszteletes, 's én utálok azt a' bölcseséget, melly ott a' hol helye van a' szömlálnak, hallgat, mert élesen szömlani áttall, vagy a' mások szabdalgásaiktól retteg, és így gyávaságát modestiának 's bölcseségnek akarja nézetni. Áldom, mondom, azon kedvetlen pillantást, mert az engemet egy szeretetre-méltó Ifjúval füz-öszve, és ennek ösvényt nyitott, magát a' maga fényében mutatni a' Haza előtt. Haladjon elébb ezen az úton, édes Uram Öcsém, 's ne engedje magát semmi ok, semmi tekintetek, semmi egyéb foglatosság által róla elvonatni. Szöml pályát nem futhat, szömlben nem élhet sem a' maga dicsőségének, sem a' Hazáénak. Nem ismerek senkit, a' kitől ifjabb barátjai közzül szép nyelvünknek többet, nem senkit, a' kitől ennyit várhatnak. Szöml, oh szép literatúrai dolgozgatások által a' most és az ezután élöknek szereteteket megnyerni, 's van e' édesebb jutalom, mint az a' *tiszta*, a' mit a' mesterség üzése azoknak ád, a' kik non sine numine divum fogtak ehhez?

Nyughatatlanul várom azt az órát, a' mellyben Uram Öcsémmel megismerkedhetem, a' mellyben azt láthatom, hogy a' valóság mint felel-meg, mint múlja felyül várakozásomat, a' mellyben ki fogom ismerhetni, hogy a' szép fiatal melly fává fog nevedetni. Az a' Hazi a' Hazai Tudósításoknak az a' levele jött kezemhez, Lasztóczra mentem-által a' keresztyén actusok legtiszteletesebbikének gyakorlására 's annak érzésére s' éreztetésére, hogy Protestáns vagyok, melly nékem minden Nátháni hitem mellett felette becses. Feleségem az atyja házánál maradott. Ott sokat beszélgettünk Uram Öcsém felöl, 's örvendtettem, hogy a' Nem-látottnak ismeretségét tehetém. Azt óhajtanám addig is, mig valamely szempillantás öszvehoz, hogy tudhassam, az Uram Öcsém szekrényében mik készülnek, és — hogy Uram Öcsém Kultsár Úrnak leveleiben igen gyakran szömlamlana-meg. Az az Uram Öcsém karját gyakorlani fogná az írásban, pedig azt is igen szükség gyakorlani. Osztán kiki sáfarkodjék azzal a' mi néki jutott, 's nevelje a' közönségessé válándó ideák' masszáját. —

Tisztelje Uram Öcsém nevemben érdemes Ura Atyját s' kedves Sógorát Tomka barátomat, s' ajánljon mind kettejeknek kedves emlékezetébe. Köszöntöm elnémúlt — és bizonyosan elnémitatott nagybecsű barátomat, Ragályi Tamás Urat is. Mondja neki Uram Öcsém, hogy minden tilalom vagy talán félre-értés mellett is, minden hallgatása mellett is, szíves és tántoríthatatlan barátja vagyok, s' nem fogom soha felejteni, hogy ő egy nagy-ember fija. Ha némasága paráncsolatból ered, eltűröm: ha félre-értésből, magamhoz-bizva várom azt az órát, melly szeméit felnyitja. — Éljen szerencsésen édes Uram Öcsém! — Széphalom, Apr. 20d. 1807.

[4r. 2 levél. E levélhez van csatolva: «TOLDALÉK A' Hazai Tudósításoknak XXIII. Számokhoz», melyen Szemerei Szemere Pálnak «Észrevételek Arcadiáról» c. cikke olvasható. 4r. 2 levél.]

II. Szemere Pál — Kazinczyhoz.

Szemere Pál Kazinczyhoz.

Pest, Sept. 1820.

Uram Bátyám utolszor hozzám írt levelében, melyet tegnap megkülönböztetett tisztelettel vennem szerencsés valék, azt méltóztaték jelenteni, hogy ezen levél hozzám már hatodik; holott pedig csekély személyem ezen utolsón kívül még négyet vön, elsőt a' Krisztina napról, az agyon vert emberről, Kultsárról, Batsányiról, egy toldalékkal a' Berzsenyi (hazugnak találatott) Recensiojáról; másodikat a' *Boru* szóról egy Postillion bőségű saruban írt epigrammával, 's Tóth Lacziról, kit mi itt nem ismerünk, vagy ismerni nem akarunk; harmadikat halotti hírekkel; végre negyediket Maylátról és Köffingerről!

Restségem, hogy mind ezekre en revanche hasonló hírekkel, vagy csak pusztá baráti szavakkal is nem válaszoltam, nem talál mentséget; 's annyira érzem ezt, hogy mentségeket keresni nem is fíradok: mert gádzádkodás, elposhadás, szélyelszoródás, kedvetlenség — mind olyan dolgok, melyeket az illy alkalmatossággal mindenki locus communis helyett használ, 's annál fogva hiteleket régen elvesztették, bár most nálam való (wahr) mentségek fognának lenni.

Pesten nem valék; 's híreket némely ohajtott 's nem ohajtott tárgyak felől épen úgy nem tudok 's nem tudathatok, mint az a ki egy tengerbe-süllyedt szigetecskének fenekén, hollandus módra be sózva várakozik a' feltámasztó napra.

Kölcseynk néhány napok előtt Pestről ugyan ide vándorolt, de kérdéseimre épen oly kevésbé tudott felelni, mint a mekkai út felől teendő kérdésekre azon Teve, mely oda az Alkoránt épületes áhitatossággal hátán czipelte 's vezetője feje felett oly háborithatatlan nyugalommal nézett el, mint a' réz kakas a' Calvinisták tornyaik felett. Ő most reggeltől estig egyik szobámban küszöbről küszöbig sétál, 's olly életet él, mely mellett, mint az orra hegyét valamely zugban napestig szemlélő Hottentótnak elég ideje lenne vagy a' Bölcesek követét feltalálni, vagy a' közönséges Békességet az egész Világra nézve kidolgozni.

Itt Péczelen etc. etc. etc.

Rabner a' szép öl-ebecskének ritka tulajdonságai közé számlálja azt is, hogy az a szép időről soha sem beszélt. Uram Bátyám ezen levélből látni fogja, mely nehéz ezen dicséretes tulajdont mindég soutenirozni; 's vagnak környül állások, melyek közt a' mellett híven maradni nem nagyobb csuda volna, mint a' Tokajinak üvege mellett kivánság 's még inkább itala mellett tűz nélkül, hidegen maradni. Sok embernek volt már baja, ha fontosan szállott, soknak ha semmit sem szállott; de azért ha a' szép időről fecsegett, még nem volt senkinek. Éljen a középser!

Ajánlom etc. etc. etc.

[4r. 2 lev.]

III. Kazinczy — Szemere Pálnéhoz.

Édes Asszonyom Húgom,

Szerdán estve szerencsésen haza érkeztem. Patak és Ujhely közt kiszállottam szekereimből, 's a' Bányácski hegyeken jöttem keresztül, hogy míg a' mi Bártfainénk Ujhelybe ér, én itthon lehessek. Kertemen vettem végig az útamat, 's a' mint az ablak mellett elballagék, Zseni felkiálta az ablak mellől: Papa Papa! Sophie Zsenivel egy szobában volt, 's rohanva jöttek előmbe; a' pitvarban összetalálkozáink, 's nem volt vége hossza az örömnök, a' sírásnak. Úgy hittem, édes Assz. Húgom, hogy ezen elbeszéléssel tartozom Assz. Húgomnak azon sok rendbeli kegyességeire, mellyekkel Assz. Húgom és a' mi kedves Palink erántam voltak.

Most tudakozám, hol vannak a' gyermekek. Sophienak akkor juta eszébe hogy a' viszontlátás örömei közt rólok elfeletkezett. Bevive tehát a harmadik szobába, 's ott lelém Bálintot és Lajost, elnyúlva a' canapén, 's tanúlva leczkéjeket. Mennyit nőttetek hat holnap alatt! kiálték, 's a' két gyermek nyakamba csimbalkozott, 's el nem tuda tölem maradni. Emil a' Praeceptorával ki sétált; végre megjöttek. Melly csuda! Emil magosabb mint én vagyok, 's jóval magosabb, de megvékonyúlt. Végre haza jöve Antonin is, az is egész ember már. — Tegnap pedig Thalie jöve meg Regmeczről. — Virúl minden gyermekem, de feleségem nagyon elszáradt.

Édes Assz. Húgom, elveszett idő az, a' mit egy becstületes ember háza népétől távoly tölt el; de ha ez nagy vesztesség, az viszont kimondhatatlan öröm nekem, 's olly szerencse, a' mit soha sem mertem magamnak ígérni, hogy tizenegy holnapot töltsek egy szobában azzal, a' kit minden barátomnál inkább szeretek és hogy az Asszonyom Húgom összekötésén vele jóba leheték, 's azt legalább óhajtsimmal munkáltam. Meg vagyok én arról tökéletesen győződve, hogy Pali soha bölcsebben nem választhatott volna. Asszonyom Húgom neki lélekben testvére. A' mi ő a' férfiak közt. Assz. Húgom az a' maga nemében.

Feleségemnek elbeszélém mindazt a' mit Assz. Húgom és Pali felől tudni vágyott, és hogy a' Méltós. Ambrózy Consiliárius Úr házánál melly tiszteletre 's szeretetre méltó lelkeket találtam; magát a' Consiliáriust, a' Consiliáriusnét, a' két Kisasszonyt, és a' kik e' házhoz tartoznak, Mélt. Consil. Szirmay Ádámné Asszonyt 's Náni Kisasszonyt, 's ide számlálom kedves Assz. Húgomat is, és Jakabfalvynét, a' mi kedves Erzsinket. S' az 'a' szeretett atyját annyira szerető Erzsi Kisasszony! Mindég szemem előtt lebeg képe, mint fogadta a' Consiliáriust, midőn ebédlésünk alatt megérkezett. Boldog ház, melly illy tagokból áll! Zúgolódnám sorsom ellen, ha Asszonyom Húgomnak kegyessége ott engem fel nem vezetett volna! —

Bártfaynének és Wékey Károly Urnak társaságában az én útam igen kedves volt, annyival inkább, mert az Isten megadta a' mit útban és városban mindég ohajtok — azt, hogy egész utam alatt egy csep eső sem esett. A' por annál nagyobb volt, 's az Assz. Húgom nagy ellensége, a' szél annál inkább dühösködék; de én mindent tűrök az útban, csak ne essék és az út sáros ne legyen. Első nap Gyöngyösön hálánk, más nap Körömben, a' har-

madik nap haza értem. Bártfayné egy napot Ujhelyben tölte, más nap elhagyta szeretőjét, Major Barthosné Asszonyt.

Feleségem mondja, hogy távoly létemben, ha elkeseredett, leült által-ellenben képemmel, 's abban lelé örömét, ha azt nézheté. Édes Asszonyom Húgom, ez erősít megengem azon örök hitemben, hogy nagyobb kincs nincsen és nem lehet mint azoknak képeik, a' kikkel bennünket vagy természet vagy a' szív' szent érzései összecsatlottak. Ezért festetém én magamat annyiszor, ezért kénszeríték mindent hogy magát lefestesse, mert olly kevés tekintetű ember, a' kinek képét barátjai, mikor maga már nincs, nagy kincsnek ne tekintsék; noha én ezt azért is, mert élek halok a' festésért, s' szeretem látni, hogy az ügyes Művész az embert mint teremti meg a' vásznan. Most engem Simó feste, a' Jakabfalvyné szomszédjában, azaz, az ő háza és a' fekete Elefánt közt a' második házban. Nagyon szeretném ha a' mi kedves Palink magát és Assz. Húgomat Simó Ferencz Urral festetné. Édes Assz. Húgom az ollyat halogatni nem jó, ki tudja a' legfiatalabb ember is meddig él, 's nem volna e az kedves dolog, ha az Assz. Húgom képét és a' Paliét gyermekei 's barátjai azon esztendőből bírnák, mellyben egyek levének? Bár azt hallhatnám, hogy Pali teljesíté ohajtásomat; mert a' Richter által festett kép nem jó.

Képzelteti kedves Assz. Húgom, hogy sokat gondoskodom a' Pali állapotja felől 's tudni vágyok, ha jobban van e már, 's a' Budai ferdő használt-e, 's kérem kedves Assz. Húgomat, hogy néha erről tudósítani méltóztassék.

Ma péntek van, én szerdán jöttem; sok dolog vár itt, és még is a' Guzmichoz szólló levelet dolgozám újra ma, hogy küldhessem mihelyt alkalmam lesz reá. Végye a' mi kedves Palink ezen gondomat barátságom' jeléül. Úgy hiszem mai dolgozóm inkább fogja megérdemleni javalását.

Mélt. Consil. Ambrozy Urat és a' Mélt. Asszonyt 's Náni Kisasszonyt és Mélt. Consil. Szirmay Ádámné Asszonyt méltóztassék alázatos tiszteletem felől bizonyossá tenni kedves Assz. Húgom, 's megköszönni minden kegyeségeket. Egyedül sietve tett eljövetelem okozta hogy búcsúmat nem vehetém.

Köszöntöm Szécsi Fiscális Urat is, Tiszt. Tóby Urat és ezt ugyan igen szívesen, meleg szívéért, és azon forró hűségért, mellyel Assz. Húgom és a' mi Palink eránt viseltek. Ugyan ennek jelentését kérem Assz. Húgomtól a' Péczeli Uraságoknál, 's különösen Stettner Urnál és Asszonynál, kiknek ajándékok megpiríta.

Feleségem nagyon neveté azt a' mit a' legelső kihirdetés felől neki elbeszéllettem; hogy a' *Tekintetes* szó után sem nem hallának, sem nem látának semmit, és azt még el is híresztelék. De csak hogy meg van. — Puky Károly Úr igazán veszi-e a' kívül szóban volt?

Melly gondban vagyok ferslágom eránt, nem szükség mondanom. Adja Isten, hogy minél előbb vehessem.

Azt az embert a' ki nem akar eszköz lenni, Kassán nagyon nevetik, a' mint hallom. Pali nem akará hinni, hogy sok pénz van nála. Kassán hét ember felől tudom hogy felvette azt; de több is lehet ezen heten kívül. Arra nincs gondom, de mivel szó vala róla, illőnek látám említeni.

Lonyai Gábor Idda leányt kereszteltete. Szül. az Máj. 28d. Az a Szirmay János a' ki magát rossz szerencsével meglötte, alkalmasint felgyógyult; de olly бүдös, hogy alig lehet szenvedni. Ugy hiszik, hogy testében maradt valami bé nem gyógyúlható seb. — Egyéb újságink nincsenek.

Eljen szerencsésen édes Palim! éljen szerencsésen, édes, édes Assz. Húgom! tartsanak meg engemet megbecsülhetetlen barátságokban. Zsenit és Berczit szívesen csókolom Nevekedjenek ők Assz. Húgomnak 's a' mi Palimnak nagy örömekre. Feleségem 's gyermekeim tisztelik kedves Assz. Húgomat és a' mi Palinkat, 's köszönik minden erántam mutatott kegyeségeket, atyafiságos barátságokat. Valtozhatatlan hűséggel vagyok

Kedves Assz. Húgomnak
Széphalom Junius 5d. 1829.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[4r. 2 levél.]

IV. Kazinczy — Szemere Pálhoz.

Édes Uram Öcsém,

Ezen levelem talán együtt megyen a' tegnapival. — Képzelem annak az Acclusumán mint fog kaczagva nevetni Uram Öcsém. —

A' mi tisztelt barátnénk képéhez talán ment már pénz. Nekem sem mire nincs nagyobb szükségem mint pénzre; de van szükségem papirosra is. Kérem Uram Öcsémet, járjon végére a' Terpko boltjában, közel a' Fáyházhoz, hogy adnak egy rizma *épen ezen* malomból jött, és semmi más papirossal fel nem cserélendő papirosat, 's hogy adnak illy vastagot; — 's megtudván az árát, vegyen fel Uram Öcsém a' pénzből annyit; vásárolja meg a' papirosokat, 's adassa által Tek. Bártfayné Asszonyságnak, hogy első alkalommal vehessen.

Ezenfelül kérem Uram Öcsémet, tekintse meg Richtert; tudakozza meg tőle mit kell neki fizetnem; vegyen fel pénzből a' mennyit Richter kíván, fizesse ki; Richter pakkolja be minden képeimet egy ferslágba mellynek árát fizetem, s' adassa által Tek. B-né Asszonynak hogy valaha vehessen. Reszketek hogy képeim elveszhetnek, 's nem kell halogatnunk általvételeket. Olly kincs az nekem és maradékomnak, a' mit semmi sem pótolhatna ki.

Ölelem édes Palim.

Novemb. 3d. 1830.

[8r. alakú s az első lap alsó jobb szegletén 77. számmal ellátott papiroson.]

HARSÁNYI ISTVÁN.